

В дійсності ті моральні обмеження не так то вже дуже бентежать справді моральну людину. Вона знає, що брехня, чим більша, тим має коротші ноги. Знає добре, що люди стають примітивні, духово грубі, що затрачують всяку творчу силу, коли перестають кермуватися законами людської природи і признають тільки динаміку мотору. Всесвіт це — прояв духа. І поки живчик почав битися в жилах, вже існував Дух, що задумав і створив всесвіт. Всесвіт знає тільки унормований рух. Переміна хаосу в космос була актом творення.

Діти ночі! Не зумієте цього зробити, щоб сонце не світило в день, щоб пори року не заповнювали своїм ритмом людського життя, щоб між колискою і гробом не було нічого більше, як тільки гуркіт здичілої динамомашини. Не заперечите цього, що саме правдиві ідеї робили людину щасливою і значили її твори знаменом краси і величі.

Але те все — правди, що про них у великій частині нинішнього світу можна розповідати лише шепотом. Шкода тільки, що їх вже починають доцінювати в тих краях, де вони, що так скажу, нелегальні, тоді, коли громадяни інших країв, де Правда ще легальна, не розуміють цього і зовсім не думають про те, що динаміку без уговку, без стриму, можна перемогти тільки визнанням Правди і вічних моральних засад.

Переклав М-к.

Н. Кочубей і Р. Метельський

АЛЬФА Й ОМЕГА ЙОГО ЖИТТЄВОГО ТВОРУ*

Памяті Вячеслава Липинського присвячуємо.

I

Видаючи це перше число „Пролегомен — Думок і Фактів“, відчуваємо потребу підвестись думкою та відродити перед собою, в єдиному суцільному образі, постать Вячеслава Липинського не тільки як ідеолога, історика й публіциста, але — головно — як містично-зачинальну потугу високого потенціалу, так чітко віддзеркалену в усій сукупності Життєвого Твору великого патріота нашої землі.

Відчуваємо цю потребу тим гостріше і виразніше тому, що через загально панівну нині ментальність і рутину — якраз ця найбільша цінність його Життєвого Твору притягнула на себе за мало уваги, залишилась недоцінена, незрозуміла і не знайшла належного їй відгуку.

Натомість окремі твердження і думки, а навіть окремі речення та слова Вячеслава Липинського стали матеріалом для

*) Ця стаття це вступне слово до „Пролегомена — думки і факти“, ч. I, зредагованих М. Кочубеем і Р. Метельським та виданих на правах рукопису в дуже обмеженій кількості, а через те незаних ширшому загалові. Редакція.

безнадійного „тлумачення“ і перекручування та — що куди гірше — матеріалом для безсовісного використання в площинах, які взагалі не мають нічого спільного ані з основним напрямком, ані з суттю, ані врешті з вартістю всієї сукупності Життєвого Твору Вячеслава Липинського та його Духа¹).

Велика потуга Вячеслава Липинського була спрямована на інставрацію зовсім нових, в порівнянні з минулим, принципів та на спокутування Вісімнадцятого Року. Згадані ж „тлумачення“ і перекручування його окремих думок, речень і слів стали величезною, фантастичною по своєму цинізмі спробою поставити форму на місце змісту, а зміст на місце форми, щоб так осягнути наново удекоровану реставрацію, — спробою, в якій Життєвий Твір Вячеслава Липинського став лише чужими руками набутиим капіталом, якого реальна цінність на всі лади і до схочу розтрачується і обезцінюється²).

Ясна річ, що знищити в цей спосіб суть Життєвого Твору Вячеслава Липинського — не вдасться. Скільки його не розтягати та не перекручувати, суть його і кістяк залишаться на віки. А ті, що беруть участь в атомізації Життєвого Твору Вячеслава Липинського, не тільки нарешті самі себе осмішать і осудять, але й заслужать собі прокляття від грядущих поколінь, які зрозуміють, що матеріальна й моральна калюжа, в якій метушаться „талмудисти“ і „практики“, є тільки їхньою калюжею, а не духовим морем Вячеслава Липинського, та що їхні паперові кораблики без стерня і вітрил не є непереможною флотою — Життєвим Твором Вячеслава Липинського

¹ Основною думкою Вячеслава Липинського в області здійснення його світогляду, правосвідомости, ідеології і т. ін., словом в області інставрації його ідеалу, не могла бути реставрація. Це само собою зрозуміле. Але разом із тим Вячеслав Липинський вважав за потрібну реабілітацію особи зокрема та гетьманства Вісімнадцятого року взагалі. Але як звязати інставрацію — яка по своєму духу й суті не могла мати нічого спільного з тим, що дійсно було — з реабілітацією? Одинокий спосіб, звязати їх органічно, був: поставити людей на шлях внутрішнього переродження. На думку Вячеслава Липинського можна було це осягнути лише в один спосіб: все ставити людей перед лице високого Ідеалу. На цьому тлі виросла його легенда гетьманського роду, легенда тому, що Вячеслав Липинський виходив тут не з того, що дійсно було, а з того, яким це „було б“ (мусіло бути, коли б подвижним началом минулого були не конюнктури (як це в дійсності було), а Ідеал. Такий спосіб вповні виправдувався б, коли б люди дійсно станули на шлях переродження в напрямку Ідеалу. Коли ж люди на цей шлях не стали, то спосіб цей став надзвичайно небезпечний для всього Життєвого Твору Вячеслава Липинського, бо відкривав можливість використати його для найбезсоромнішої реставрації. Для цього треба було лише проголосити легенду фактом, персоніфікацію відправною точкою, а особи визнати за здібні кожної хвили відбудувати Державу на всіх Українських Землях. Так власне й поступили „практики“.

² Не подаємо тут імен, бо було б занадто великою честю, щоб вони фігурували у вступному слові, присвяченому пам'яті Вячеслава Липинського. Повне обговорення подібних питань знайде читач у розділі „Факти“.

— що пливе до своєї маєстатичної цілі. Але, не дивлячись на це, і в сучасності не можна пройти біля цього мовчки. Біда в тому, що стареча, дряхла і рабська, але водночас хитра і спекулятивна „душа“ „талмудистів“ і „практиків“ щодня вбиває в новобуджених душах сприйняття правди і спокушує їх на легку практику.

Така — сумна дійсність.

II

І серед цієї сумної дійсності мимохіть повстає ціла низка питань. Чому саме так сталося? Чому цей твір, якому віддав Вячеслав Липинський кров свого серця і соки нервів, так мало розуміють близькі його серцю земляки? Як могло статись, що цей його наскрізь динамічний Твір зустрів тільки аморфність і байдужість у „молодих“, а нахил до егоцентричного використання у „старих“? Чому мовчить його рідна Земля? Чому не стогне вона в муках і потугах відновлення та не лунає по ній веселий гомін відродження? Чи люди стали бездушні? Чи не наспів ще час? А може земляки таки не хочуть зрозуміти Твору Вячеслава Липинського, бо не здібні прийняти на себе тягару обновлення і бояться подвигу відродження? А що, як сприйняття прийде за пізно і на українських Землях здійсниться притча про необачні діви або про лівиного раба Господня? Яку кару і які страждання мусить ще пережити український народ, щоб знайшлися в ньому ті в і д в а ж н і, які в діло перетворять предвічне Слово-Дух, що його як благовість про звільнення від внутрішнього і зовнішнього рабства приніс українському народові Вячеслав Липинський? Чи не розуміють наші люди, що шлях до зовнішнього визволення йде через визволення внутрішнє та що таке визволення може прийти тільки через служення тому Ідеалові, який народився в муках і в глибочині тієї трагедії, яку ще й досі переживає український народ та зміст якої так гостро і повно відчув і виявив Вячеслав Липинський — Ідеалові найвищому, що відповідає масштабів трагедії, потенціалові! І як не розуміють наші люди, що навпаки, культивування тих самих отруй, які були джерелом трагедії в минулому, є й тепер сліпотою і смертю, все одно, чи прикриті вони „правим“ монархічним прапором чи лівими і демократичними фетишами?

Справді трагічне це питання. Але не відповіді вимагають вони, а знову ставлять перед нами основний запит: Чи розуміємо ми Життєвий Твір Вячеслава Липинського, а як що розуміємо, то чому не стаємо на оборону його, але залишаємо віру без діл і Слово-Дух без виразу? Чи може ми не усвідомляємо собі, що нашою мовчанкою і бездільністю ми допускаємось злочину супроти себе самих, даючи себе опанувати позбавленими всякого ідеалізму практиками? Кажемо „опанувати“, бо попустительство наше це ознака слабости, а мовчанка і бездільність — смерті. подібні.

III

Кардинальна перша частина цього запиту, бо від зрозуміння суті Життєвого Твору Вячеслава Липинського впливатиме і розуміння його оборони.

Звідки вийшло провіщене Вячеславом Липинським Слово-Дух?

Воно відкрилося йому в містичній глибочині його ества як перемога віри Сина Української Землі і Українського народу, що понад все любить свою Батьківщину, — над віковою сліпотою і смертю. Воно стало подібне до весняного подиху після лютої зими, Духом-Зачинальним, Духом Любови, відміченої печаттю Божого всеохоплення і всюдисущности — Духом Життя, Духом Побідним!...

Цей Дух став вихідною точкою його світовідчування, світогляду, містики, філософії, науки, історичної концепції, дії та слова — слова навіть різкого і осудного, але завжди впливального зо свідомою, творчою, родючою любові до всієї сукупности Українських Земель і українських людей³⁾.

І так під знаком цього Побідного Духа, який не знав при-нижливих одних чи других поділів на „Ти“ і „Я“ (поділи ці завжди впливають або з любови до одних, а з ненависти до других, або принаймні з любови до одних тільки, або до других тільки), розвинувся весь Життєвий Твір Вячеслава Липинського.

Під знаком цього Побідного Духу став його Твір неоспорним, реальним, правдивим загально-українським скарбом — одиноким українським ідеалом, одинокою вірою і правдою — таким скарбом, який не є власністю ані „упривілейованих“, ані одних чи других тільки, але власністю ВСІХ: сильних і слабих, малих і великих, сліпих і зрячих, тих, хто будить, і тих, кого будять. Став він скарбом, до якого скоріш чи пізніш, але неминуче мусітиме приступити кожний, хто хоче сам собі, своїй Землі і своєму народові вірним залишитись. Бо тільки так — приступаючи до нього і його обороняючи — стануть українці здібними глянути в глибини свого і свого народу містичного ества та черпати з того джерела прикметності кожному і всім Богом даного талана, не витрачуючи сил і енергій надармо, але розмножуючи їх в області диктованої Побідним Духом етики і логіки позитивного розвитку Духового і Матеріального, Окремішнього і Спільного, Одноосібного і Колективного, себто того всього, що вміщає в собі охоплююча людей і землі — єдина в своїй ріжності — сукупність — **Україна**.

IV

Приступити до Життєвого Твору Вячеслава Липинського та обороняти його не значить шукати за логічним, а за гармонійним. Бо Дух знаходить своє продовження у восприйнятті ірраціонального (гармонія завжди ірраціональна, так само і су-

³⁾ Для безкритичних або упереджених, а особливо ж для тих, що бояться за діла свої дістати по заслугі і нездібні до покути, пояснюємо: Тут іде про Життєвий Твір Вячеслава Липинського, а не про окремі форми публіцистичної полеміки. Це перше. По друге: Осуджуючи і називаючи людей і явища їх правдивими іменами, мав Вячеслав Липинський на увазі не так самих людей (яким він навіть занадто легко прощав), як той тип, якого вони собою репрезентують, і ту отрую, якою вони є для Української Землі і українського народу. Тут він був непримирний. Потвердив це кінець його життя.

купність), а не в логічному розвиненні, яке завжди лише раціональне (логіка все раціональна так, як і сума і решта).

Скажемо це ясно: Приступати і обороняти Життєвий Твір Вячеслава Липинського значить **йти далі і далі його розвивати всередині себе і назовні**. А це вимагає, щоб відкрити в собі, подібно як відкрив в собі Вячеслав Липинський, Побідного Духа і цим Побідним Духом жити. Отже приступлення до Життєвого Твору Вячеслава Липинського рівняється **життю побідним духом⁴⁾**.

Правда, не кожному може дано жити Побідним Духом, так, як жив ним Вячеслав Липинський. Але чи не тліє в серці кожного з нас українців і скра такого Духа? Чи не тому вона мало діяльна, або й хибно діяльна, що — будучи з природи своєї містичною — вона може знайти собі правдивий вираз лише в егзальтації молитвенній, а не емоціональній?

Правда, жити в сучасності Побідним Духом, значить може засудити себе на довічну муку... Але чи відроджується щось без мук?

Правда, жити Побідним Духом несе з собою багато розчарувань і часто доводить людину на межу зневіри... Але яка творчість обходиться без них?

Але все це не має ніякого рішального значіння, як не має рішального значіння те, що творчість рідко коли сама збирає плід.

Рішальне натомість те, що Побідний Дух і впливаюча з нього творчість приготавляють ґрунт і сіють зерно **майбутнього**. Рішальне те, що такий Побідний Дух і така творчість пі-

⁴⁾ Скентикам, цинікам і „практикам“ буде це незрозуміле і буде їм здаватися зайве. Вони — Життєвий Твір Вячеслава Липинського уявляють собі як дуже вдалу „логічну конструкцію“. Вдалу тому, що вона — як вони думають — дуже влучно прикрашена імпонівними ірраціональними атрибутами, які дозволяють балакати про духовність, і особливо про ірраціональне хотіння, на яке вони перебарвлюють свою емоціональність і найцинічніший матеріалізм. Ці люди уявляють собі розвинення цієї „логічної конструкції“ як механічно-логічне продовження ряду точок або абстрактних математичних чисел, при чому окремі точки і окремі числа повязані поміж собою для декорації чудодійними словами: організація, дисципліна, ієрархія, авторитет, самовиховання, монархізм, клясократія, персоніфікація, тощо. Отже вони уявляють собі, що розвинути „конструкцію“ Вячеслава Липинського можна лише в області словоблудних термінів і мертвої логіки. Натомість для них абсолютно чуже розуміння того, що „організація, дисципліна, ієрархія, авторитет, самовиховання, монархізм, клясократія, персоніфікація“ тощо — це **ДУХОВІ ЦІННОСТІ**. Чуже це для них, бо самі вони цих цінностей в собі не мають. Тому чуже для них і розуміння того, що цінності ті тільки тоді „живуть“, коли все наново обновлюються і відроджуються в духовому естві живих людей. Так само чуже для них і те, що область **духового сприйняття** вимагає в відродженню і відновленню — розвитку всієї сукупності **витворюваних** (а в даному випадку вже витворених Вячеславом Липинським) **цінностей**, та що ця логіка мусить оперувати в області живої і реальної вартости тих цінностей, їх гармонійного взаємовідношення і універсальности. Ще менш розуміють ці люди, що їм властива логіка убийча для духа, який витворює цінності, як тільки вона починає в області Духа оперувати.

діймають рівень людини і дають їй бачити те, що не дане всім зрячим, дозволяють їй приступати до вічного та реального і те реальне у вічному розуміти.

Так сталося з Вячеславом Липинським. Побідний Дух поставив його на грань пророцтва, а Життєвий Твір його наблизив до чуда.

Бо що це, як не чудо, що з Неньки-України, яка вічно оплакує своїх у міжусобицях і війнах даремно загинулих синів, з Неньки-України, яку — не бачучи дійсного її обличчя — у своїх героїчних піснях славить український нарід, — Україна в Життєвому Творі Вячеслава Липинського стає надхненою Матір'ю лицарства колишнього Святого Хреста, лицарства нового — лицарства духа, думки, плуга і варстату, лицарства з Хрестом в серці та оборонним мечем у правиці! З незрозумілої не тільки для рядових українців, але і для українських істориків, України з часів Великого Богдана стає вона колишньою Україною-Русю — аристократичною в своїх шарах і проявах, відокремленою своїм консервативним аристократизмом від служило-абсолютистичної Москви, торговельно-індивідуалістичного Новгороду і тодішньої демократично-олігархічної Польщі? З гайдамацько-анархічної і інтелігентсько-мужицької, рабської стає Україна аристократично-творчою, козацько-хліборобською Державою⁵⁾. В Творі Вячеслава Липинського Україна-Русь неначе омивається, очищується покаянням за гріхи вільні і невільні з часів своїх занепадів і руїн та — через внутрішнє визволення від хамства і рабства — іде до свого визволення зовнішнього. І це визволення стає **праздником життя, радісним праздником відродження і відновлення** — стає перемогою над віковою сліпотою і смертю.

„Геть з віковою смертю! Дорогу Життю через Хрест і Любов, через Плуг і Меч, через Труд і Лад, через службу життю Батьківщини аж до смерті і через свою смерть!“

Ось гасло Життєвого Твору Вячеслава Липинського — гасло ясне й чітке, без всяких „або — або“. Ось чим великий його Життєвий Твір і чин. Через них Україна нарешті знаходить своє правдиве, історичне Лице, своє природне, належне їй місце у всесвіті. Великий цей Твір і тим, що ставить також чітко і ясно перед кожним українцем **обовязок**, твердячи, що свій ріст, силу і достоїнство знайде Україна в рівню і достоїнстві кожного з нас окремо і всіх нас спільно та в здібності нашої перетворити в діло українське Предвічне Слово-Дух, розвиваючи в них Богом дані народові нашому таланти окремо і спільно.

Це альфа його Твору.

V

Але глибокий він ще і тим, що Вячеслав Липинський не намагається остаточно — і тому не відповідно до законів розвитку всякого життя — розв'язувати в слові проблеми, як це лю-

⁵⁾ Щоб мати деяке поняття про значіння Життєвого Твору Вячеслава Липинського в області одної лише історіографії, вистачить тільки пригадати собі загальний напрямок української історіографії до і після Вячеслава Липинського.

блять робити руїники і „практики”. Його Життєвий Твір тільки ставить проблеми і вимагає їх розв'язки в гармонійному полудченні плянів: вічного, тимчасового і моменту. І тільки цією відповідальною реальності вимогою обмежує він позитивно нашу українську творчість, відкриваючи тим самим перед нею величезні простори і горизонти.

Так само, як його думка, що — виходячи від Рідної Його Землі — підіймається спіральню все вище вгору до вічного і знов опускається до улюбленої його Батьківщини, обновлена і оригінальна, многогранна, так і українське перетворення Слова — Духа в діло — українська національно-позитивна творчість — повинна бути оригінальною і многогранною, що відкриває перед собою все ширші обрії.

Не задовольтися, а йти — ось ціль. Не виключення одним одного, а гармонійне сполучення вічного, тимчасового і моменту — людської душі, розуму і волі, — духового ества і фізичного, — одноосібного і колективного початку, — одиниці, сімі, народу, нації і держави, — Землі і людей, — сильних і слабих — переможців і переможених, — ось тисячі проблем, які ставить в площину гармонійного сполучення Життєвий Твір Вячеслава Липинського в шуканні місця у всесвіті, росту і мир кожному.

Тому й не ма проблеми, яка була б чужа для його Життєвого Твору. Тому охоплює він найрізніші і найпекучіші проблеми: людини, народу, нації, держави, — проблеми економічні, соціальні і політичні та врешті саму проблему людства, що всі є проблемами гармонійного сполучення едности з різністю. В цій області Життєвий Твір Вячеслава Липинського, все залишаючись вірним межа реального здійснення серед українських людей і на Українській Землі, стає всесвітнім, універсальним, підносячи творчо-консервативне розуміння річей і консервативну правосвідомість високо понад раціоналістичний лібералізм і абсолютистичний волюнтаризм, що сьогодні борються у всесвіті.

Ось омега його Життєвого Твору.

VI

Колись Достоевський писав: „Покажіть народові Бога і ви побачите“...

А Життєвий Твір Вячеслава Липинського твердить: Навчіться любовою знаходити реальність та бачити вічне, а народ навчіть по-Божому і по-людському жити — і воскресне Україна в едності всіх і в різності кожного, як того вимагають закони Божі і закони людські.

Брюссель, 2. травня 1938.